

ПРОФЕСИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ОПАЗВАНЕТО, СОЦИАЛИЗАЦИЯТА И УПРАВЛЕНИЕТО НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Иван Кабаков

„Като се пишат стратегически документи, е добре да се има предвид не само какво и как ще се прави, но и кой ще го прави, какви специалисти има, за да осъществят набелязаното“ – тази препоръка отпрати директорът на Националния археологически институт с музей към БАН Христо Попов на обществената дискусия по проекта за Национална стратегия за развитие на културата 2019–2029 г., проведена на 17 април 2019 г. в Националния дворец на културата¹. Коментираният проблем в неговата сложност, динамика и историческа дълбочина занимава и група изследователи от СУ „Св. Климент Охридски“² поне от няколко години, като в настоящото издание „Законодателство и професионално развитие в областта на културното наследство. Историческа реконструкция и актуално състояние в Република България“ са представени постигнатите изследователски резултати през 2019 г. в рамките на научната задача „Професионално развитие в областта на културното наследство. Образование, обучение и валидиране на знания, умения и компетентности“, осъществена с финансовата подкрепа на Националната научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“/РМС № 577 от 17 август 2018 г.

Преди да стигнем обаче до отговор на въпроса „Кой ще го прави?“, трябва да си отговорим на въпроса „Какво очакваме и/или какво искаме да стане?“ с културното наследство на България, за да не ни се налага компенсаторно да заместваме отсъстващата представа за бъдеще с традиционни представи за миналото, които са вече неосъществими през XXI век. В тази мисловна

¹ Повече информация по темата би могла да бъде открита на следните адреси: <https://www.dnevnik.bg/bulgaria/2019/04/17/3421135_eksperti_lipsvat_restavatori_obshtinite_niamat/> https://www.youtube.com/watch?v=YbRHt_md5LM&fbclid=IwAR37UJsXL6FD0vnIXYsBGIB5EkSkGeBW27FAoWXP1M_M-RJ363RpsBWBQrc.

² Изследователският екип включва проф. д.н. Иван Димов Кабаков (ръководител на проекта), доц. д-р Георги Александров Вълчев, доц. д-р Тодор Александров Попнеделев, гл.ас. д-р Владимир Георгиев Станев, гл.ас. д-р Светослав Михайлов Живков, гл.ас. д-р Виолета Калинова Коцева, гл.ас. д-р Петър Филипов Миладинов, Милена Петкова Колева-Звънчарова, докторант от Философския факултет, и Ани Вескова Истаткова-Иванова, изследовател R1 от Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

перспектива времето се превръща в ресурс, много по-значим от финансовите ресурси, в които обичайно сме възгледани, предполагайки стратегическа визия, цели и управление на културното наследство, включително и по отношение на качеството на професионалната подготовка на специалистите, които ще ги осъществяват. Ако няма такива, кой би имал способността да предлага и реализира стратегия за развитие на културата и културното наследство? Очевидно е, че професионалната подготовка не само в областта на стратегическото управление на културното наследство, но и на неговото опазване и социализация е от ключово значение за предлагането и постигането на приемливо бъдеще, което ни позволява да запазим своята национална и културна идентичност в условия на глобализация и свърхпроизводство на материални блага. Нещо повече, ако искаме да сме действително богати и при това не само по отношение на материалните блага, трябва да инвестираме в образование и обучение. Това ни препоръчва Кристилина Георгиева, управляващ директор на Международния валутен фонд³, в предаването „Седмицата“ по Дарик радио, в коментара си по темата за липсата на квалифицирани кадри, които са източник на промяна и на по-високи доходи в съвременните общества, когато обаче реформират своите социални системи и най-вече образователната система.

Защо обаче се занимаваме с културното наследство?

Културното наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на памет, се превръща в залог за постигането на смислено човешко съществуване, което ни отличава от всички останали индивиди и общества, когато се превърне в осъзната национална и културна идентичност. В търсене на идентичност съвременните общества преоткриват както собственото си културно наследство, така и това на други култури. Представата за миналото като безвъзвратно загубено допълнително предизвиква упорито търсене, чийто краен резултат е повишеният интерес към културното наследство от различни социални групи и общности в повечето съвременни общества. Нещо повече, в условията на глобализация индивидът е изправен пред трудно обозрим и обясним свят, изтъкан от противоречия и конфликти, които предизвикват неговото „затваряне“ в общности в търсене на идентичност преди всичко чрез споделянето на приемливи и разбираеми културни ценности и носители на памет, които свързват минало и настояще, за да осигурят смисленото му човешко съществуване. Тази актуална ситуация обяснява засиления интерес към културното наследство както от

³ Повече информация по темата би могла да бъде открита в Димитрова, Т. Кристилина Георгиева: Богати ще са тези, които инвестират в обучението на хората си. - В: Дневник [онлайн]. 18.01.2020 [прегледан 19.01.2020]. https://www.dnevnik.bg/politika/2020/01/18/4017987_kristalina_georgieva_bogati_shte_sa_tezi_koito/.

страна на водещи международни организации в областта на културата, така и на национални правителства и самоорганизирали се „общности с наследство“ (чл. 2b от Рамковата конвенция на Съвета на Европа за значението на културното наследство), които разширяват многообразието от наследства с нови културни ценности и носители на памет.

Всички те обаче разчитат на професионалната подготовка на различни специалисти, които осигуряват необходимите им знания, умения и компетентности за опазване, социализация и управление на културното наследство. Тяхната реализация като основни дейности предполага различни по характер и насоченост специалисти, чиято професионална подготовка се осъществява „в крак с времето“ с оглед на динамично променящата се външна среда. Нещо повече, постигнатите знания, умения и компетентности за опазване, социализация и управление на културното наследство непрекъснато трябва да се обновяват, което от своя страна изисква не само професионална подготовка, а преди всичко и най-вече професионално развитие. Поради тази особеност изследването има за цел да идентифицира и анализира дефицитите и проблемите с професионалната подготовка и развитие на специалистите в областта на културното наследство. Те са свързани преди всичко с работата на сръжжавната и общинските администрации на културата, музеите, библиотеките и архивите. Добре би било да се припомни, че част от тези проблеми има историческа дълбочина, която позволява да се идентифицира трайното им присъствие както в законодателството на предишни периоди, така и в актуалното състояние на правната инфраструктура на професионалното развитие в областта на културното наследство. Тази „картина“, която провокира настоящото изследване и в известен смисъл дава неговото наименование, ще остане непълна и поради това би била и неточна, ако не се изследват и потребностите на практиката и гледните точки на водещи специалисти в областта на опазването, социализацията и управлението на културното наследство. Това изисква изследване на работата на сръжжавната и общинските администрации на културата, музеите, библиотеките и архивите, което да идентифицира дефицитите и проблемите с професионалната подготовка и развитие на специалистите в областта на културното наследство от гледна точка на практиката, като ги съпостави с тези от анализа на законодателството в неговата историческа дълбочина и актуално състояние.

Решаването на идентифицираните дефицити и проблеми предполага търсенето и намирането на полезни взаимодействия на образование, обучение и валидиране на знания, умения и компетентности, като за изследователския екип от ключово значение е анализът на предлаганите знания и умения в бакалавърските и магистърските програми на СУ „Св. Климент Охридски“ с оглед на установяването на степента на съответствие и удовлетворяване на

потребностите на практиката от професионалното образование и обучение в областта на културното наследство. Необходимостта от непрекъснато професионално развитие стои в основата на настоящата научна задача, като много често потребностите надскочат като очакване актуалните възможности на формалните образователни степени и изискват изработването и използването на нови и разнообразни форми на професионална подготовка. В отговор на коментирания предизвикателства проф. Тодор Танев вече предлага „Манифест за професионалното образование и обучение в България“ (2018)⁴. В него се анализират проблемите и решенията, пред които са изправени професионалното образование и обучение, както и тяхното постепенно еманципиране чрез постигането на баланс на натовареността в общообразователната и професионалната подготовка с оглед на преодоляването на „симптомите“ на депрофесионализация, особено в т.нар. професионални гимназии, като обаче се избягва „производството“ на „професионален пролетариат“⁵, на който „са спестени“ ключови компетентности, част от които е и културната компетентност.

---

⁴ Повече информация по темата в Танев, Т. Манифест за професионалното образование и обучение в България. Проблеми и решения. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2018.

⁵ Повече по темата в Радева, М. Културната политика на българската гържава (1885–1908). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2002, с. 79–80, 173, както и в Кабаков, И. Дилеми на културата. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2015, с. 165–166.